

ספר נצבים חסד

2-2

ראו נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו' ובחרת בחיים [ל טו]. לשון היום לכאורה תמות. ואולי הכוונה שבכל יום יראה לבחור בשני הדרכים שלפניו, בין שהיה לא טוב עד עתה צריך להתחיל מעתה לבחור בדרך הטוב, ובין שבגר בחר בדרך הטוב לא יסמוך ע"ז לומר שדאי יהיה בדרך הטוב גם לחבא, אלא לא יאמין בעצמו, ובכל יום ידע שצריך עוד לבחור, כי עדיין עומד בדרך הרע והמות לפניו וישתדל לבחור בהטוב. וגם כשנולד לו בן שהוא יום הראשון יתחיל תיכף לעיין איד יתנחה בדרך התורה.

ראו נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו' ובחרת בחיים [ל טו]. לשון היום לכאורה תמות. ואולי הכוונה שבכל יום יראה לבחור בשני הדרכים שלפניו, בין שהיה לא טוב עד עתה צריך להתחיל מעתה לבחור בדרך הטוב, ובין שבגר בחר בדרך הטוב לא יסמוך ע"ז לומר שדאי יהיה בדרך הטוב גם לחבא, אלא לא יאמין בעצמו, ובכל יום ידע שצריך עוד לבחור, כי עדיין עומד בדרך הרע והמות לפניו וישתדל לבחור בהטוב. וגם כשנולד לו בן שהוא יום הראשון יתחיל תיכף לעיין איד יתנחה בדרך התורה.

(4) כ"ח

(3) חסד

דעת הרמב"ם ז"ל³⁰ בענין תחיית המתים כי בני תחית המתים יאכלו וישתו ויולידו, כי הכלים שבהם לא יהיו לבטלה, ויחיו ימים ארוכים, ואחרי התחיה ימותו ויבאו לחיי העולם הבא, הוא שמוכרין ז"ל תמיד: מזומן לחיי העולם הבא, הוא עולם הבא שאחר התחיה, שעליו אמרו רז"ל³¹: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה, אלא נפשות בלא גופות, שאם היו גופות הנה הכלים לבטלה כיון שאין משתמשין בהן בפעולות גופניות שהן אכילה ושתייה ותשמיש. ואם תאמר אין תמה בזה³² שהרי מצינו פליאה במשה ואליהו שעמדו זמן בגופות בלא אכילה ושתייה, כך תהיה הפליאה בבני העולם הבא שיתקיימו בגופות כקיום משה בגוף בהר סיני או כקיום אליהו. אי אפשר לומר כן, לפי שאם נתבטלו הכחות הגופניות ממש ואליהו, היה זה לפי שעה ואין בזה כלים לבטלה, שהרי קודם הפליאה הוצרכו לכלים, גם אחר הפליאה הוצרכו להם, לא שבו כליהם ריקם, אבל בבני העולם הבא שאין שם לא אכילה ולא שתיה שיבא הקב"ה עולם חדש ויהיו שם בגופות, והכלים פועל בטל, זה מן הנמנע, כי אין מפועל חכם שיפעל דבר לבטלה, ולכן יש לכל משכיל לתאמין שאין בבני העולם הבא גופות אלא נפשות בלבד. זה בלל דעת הרב ז"ל³³ והעולה קחוד דבריו. אמנם לא כן דעת חכמי התלמוד³⁴ ויודעי הקבלה כי הם סוברים שאין מיתה

(1) למד שכנסם וכו'. דאם לא כן, האיד נמצאו כולם יחד, אם לא שכנסם בברית³⁵. אי נמי, מדבחיב "נצבים" לשון נפעל³⁶, מוכח שכנסם משה, כי כל נפעל מקבל מאחר הפעולה³⁷. ומה שפירש יום מותו כנסם להכניסם בברית³⁸, משום דאי לאו הכי, תקשה למה הכניסם בברית עתה, ולא כל מ' שנה³⁹, אלא על כרחך מפני שעתה היה משה מסתלק מהם, היה צריך להכניסם בברית. כי כל ימי משה לא היה צריך להכניסם בברית, שהרי הוא מלמד ומנהיגם להיות עובדים להקדוש ברוך הוא. וידע כי אחר מותו צריכים יותר לברית, שכן אמר להם (להלן לא, כו) "הן בעודי חי עמכם היום ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי". ומפני כי היה הברית שלא יהיו סרים מאחרי ה' אחרי מות משה (להלן לא, כז-כט), וכל ימי משה לא היו צריכים, אם כן

בדאי לא הכניסם בברית אלא ביום מ' שאז לא עכשיו אימתי (אטם פ"א ו ועוד, דהא קרא דלעיל (פסוק ג) "ולא נתן לכם לב לדעת" היה ביום שכתב משה ספר תורה ונתנה לשבטו (כ"ט, טז), ולקמן מוכח דכל זה היה ביום מותו, דהא בתחילת פרשת וילך כתיב (להלן לא, ג) "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום". ואין ספק כי פרשת אתם נצבים קאי אפרשה של מעלה⁴⁰, דאם לא כן, הוי למכתב וידבר משה אל ישראל אתם נצבים⁴¹.

אחר התחיה ממה שכתוב: בלע המות לנצח⁴², וממה שדרשו רז"ל⁴³: מתים שעתידי הקב"ה לתחיות שוב אינן חוזרין לעפר, ועל העולם שאחר התחיה אמרו רז"ל בברכות⁴⁴: מרגלא בפומיה דרב העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא קנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה. והמאמר הזה יורה בודאי שיש שם גופות וזהו שאמרו: אין בו לא אכילה ולא שתיה, שאם לא היו שם גופות אין צריך לומר שאין בו לא אכילה ולא שתיה לנפשות, ועל כן נאמין שיהיו בני העולם הבא בגופות. יתבטלו מהם הכחות הגופניות כהתבטל הכחות הגופניות ממש ואליהו, ותתעלה נפשם על גופם כענין במשה ואליהו. ואם תקשה⁴⁵ ותאמר שיהיו הכלים לבטלה, אינן לבטלה, מאחר שהם מקבלים השכר והתענוג בגוף ובנפש יחדו כשם שהשתדלו בקיום המצות וטרתו בהן כאחד בגוף ובנפש, שהרי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה⁴⁶ ואינו רוצה⁴⁷ שיחיה הגוף עשוק במשפטו אלא רוצה הוא שיגמלוהו שכר בתענוג שאין לו סוף, ושיחיה נעתק מעולם התחיה אל העולם הבא בגוף ובנפש. וכן דרשו רז"ל⁴⁸: הקב"ה משיבם מזיו שכינתו לעולם הבא, שנאמר: אשבעה בהקץ תמונתך⁴⁹, כלומר שיזכו להיותם שבעים מזיו השכינה בגופות כקיום⁵⁰ הנפש * בעולם הזה באכילה ושתייה. וכן דעת הרמב"ן ז"ל בשער הגמול, ותביא מדרש זה לראיה מה שאמרו בספרי⁵¹ על משה רבינו ע"ה: גזזו לחיי העולם הבא, כלומר שגזזו את גופו לחיי העולם הבא, לא שהוא עכשיו * וכן אמרו על רבי עקיבא⁵²: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד, אתה מזומן * לחיי העולם הבא. ובפרק הירואה⁵³: ברוך שהמית אתכם בדין ועתיד להקימכם לחיי העולם הבא. ובבראשית רבה⁵⁴: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו⁵⁵, ברך הקב"ה העולם הבא שמתחיל באלף השביעי, ויקדש אותו, וימנו לישראל. וזהו לשון: מזומן לחיי העולם הבא.

eed an explanation. They are historically, was a class-based society governed on behalf of the Egyptians who saw themselves as a society of rulers and ruled. Hence the phrase, central to Egyptian politics: "We the people." As storytellers, Moses helped to give responsibility – to one person. By framing a narrative that they can read and teach to their children,

⑤ Lessons in Leadership

Nitzavim

Defeating Death

Only now, reaching *parashot Nitzavim* and *Vayelekh*, can we begin to get a sense of the vast, world-changing project at the heart of the divine-human encounter that took place in the lifetime of Moses and the birth of the Jews/Hebrews/Israel as a nation.

To understand it, recall the famous remark of Sherlock Holmes. "I draw your attention," he said to Dr Watson, "to the curious incident of the dog at night." "But the dog did nothing at night," said Watson. "That," said Holmes, "is the curious incident."¹ Sometimes, to know what a book is about you need to focus on what it does *not* say, not just on what it does.

What is missing from the Torah, almost inexplicably so given the background against which it is set, is a *fixation with death*. The ancient Egyptians were obsessed with death. Their monumental buildings were an attempt to defy death. The pyramids were giant mausoleums. More precisely, they were portals through which the soul of a deceased pharaoh could ascend to heaven and join the immortals. The most famous

1. Arthur Conan Doyle, "The Adventure of Silver Blaze."

②

Egyptian text that has come down to us is *The Book of the Dead*. For the Egyptians, only the afterlife was real; life was a preparation for death.

There is nothing of this in the Torah, at least not explicitly. Jews believed in *Olam HaBa*, the World to Come, life after death. They believed in *tehiyat hametim*, the resurrection of the dead.² There are six references to it in the second paragraph of the *Amida* alone. But not only are these ideas almost completely absent from Tanakh, they are absent at the very points where we would expect them.

The book of Ecclesiastes is an extended lament of human mortality. *Havel havalim*... *hakol havel*: everything is worthless because life is a mere fleeting breath (1:2). Why did the author of Ecclesiastes not mention the World to Come and life after death? Another example: the book of Job is a sustained protest against the apparent injustices of the world. Why did no one answer Job, "You and other innocent people who suffer will be rewarded in the afterlife"? We believe in the afterlife. Why then is it not mentioned – merely hinted at – in the Torah? That is the curious incident.

The simple answer is that obsession with death ultimately devalues life. Why fight against the evils and injustices of the world if this life is only a preparation for the World to Come? Ernest Becker in his classic *The Denial of Death*³ argues that fear of our own mortality has been one of the driving forces of civilisation. It is what led the ancient world to enslave the masses, turning them into giant labour forces to build monumental buildings that would stand as long as time itself. It led to the ancient cult of the hero, the man who becomes immortal through daring deeds on the field of battle. We fear death; we have a love-hate relationship with it. Freud called this Thanatos, the death instinct, and said it was one of the two driving forces of life, the other being Eros.

Judaism is a sustained protest against this worldview. That is why "no one knows where Moses is buried" (Deut. 34:6), so that his tomb

2. The Mishna, Sanhedrin 10:1, says that believing that the resurrection of the dead is stated in the Torah is a fundamental part of Jewish faith. However, according to any interpretation, the statement is implicit, not explicit.

3. New York: Free Press, 1973.

should never become a place of pilgrimage and worship. That is why in place of a pyramid or a temple such as Ramses 11 built at Abu Simbel, all the Israelites had for almost five centuries until the days of Solomon was the *Mishkan*, a portable sanctuary, more like a tent than a temple. That is the reason that in Judaism, death defiles; it is why the rite of the Red Heifer was necessary to purify people from contact with death. That is why the holier you are – if you are a priest, more so if you are the high priest – the less you can be in contact with or under the same roof as a dead person. God is not in death but in life.

Only against this Egyptian background can we fully sense the drama behind words that have become so familiar to us that we are no longer surprised by them, the great words in which Moses frames the choice for all time: "See, I have set before you today life and good, death and evil.... I call heaven and earth as witnesses today against you, that I have set before you life and death, the blessing and the curse; therefore choose life, that you and your children may live" (Deut. 30:15, 19).

Life is good; death is bad. Life is a blessing; death is a curse. These are truisms for us. Why even mention them? Because they were not common ideas in the ancient world. They were revolutionary. They still are.

How then do you defeat death? Yes, there is an afterlife. Yes, there is *tehiyat hametim*, resurrection. But Moses does not focus on these obvious ideas. He tells us something different altogether. You achieve immortality by being part of a covenant – a covenant with eternity itself, that is to say, a covenant with God.

When you live your life within a covenant, something extraordinary happens. Your parents and grandparents live on in you. You live on in your children and grandchildren. They are part of your life. You are part of theirs. That is what Moses meant when he said, near the beginning of this *parasha*: "It is not with you alone that I am making this covenant and oath, but with whoever stands with us here today before the Lord our God as well as those not with us here today" (Deut. 29:13–14). In Moses' day that last phrase meant "your children not yet born." He did not need to include "your parents, no longer alive" because their parents had themselves made a covenant with God forty years before at Mount Sinai. But what Moses meant in a larger sense was that when

we renew the covenant, when we dedicate our lives to the faith and way of life of our ancestors, they become immortal in us, as we become immortal in our children.

It is precisely because Judaism focuses on this world, not the next, that it is the most child-centred of all the great religions. They are our immortality. That is what Rachel meant when she said, "Give me children, or else I am like one dead" (Gen. 30:1). It is what Abraham meant when he said, "Lord, God, what will you give me if I remain childless?" (Gen. 15:2). We are not all destined to have children. The rabbis said that the good we do constitutes our *toledot*, our posterity (Rashi to Gen. 6:9). But by honouring the memory of our parents and bringing up children to continue the Jewish story, we achieve the one form of immortality that lies this side of the grave, in this world that God pronounced good.

Now consider the two last commands in the Torah, set out in *Parashat Vayelekh*, the ones Moses gave at the very end of his life. One is *hak'hel*, the command that the king summon the nation to an assembly every seven years: "At the end of every seven years... assemble the people – men, women, and children and the stranger living in your towns – so that they can listen and learn to fear the Lord your God and follow carefully all the words of this law" (Deut. 31:12).

The meaning of this command is simple. Moses is saying: it is not enough that your parents made a covenant with God at Mount Sinai or that you yourselves renewed it with me here on the plains of Moab. The covenant must be perpetually renewed, every seven years, so that it never becomes history. It always remains memory. It never becomes old because every seven years it becomes new again.

And the last command? "Now write down this song and teach it to the Israelites and make them sing it, so that it may be a witness for Me against them" (Deut. 31:19). This, according to tradition, is the command to write (at least part of) a *sefer Torah*. As Maimonides puts it: "Even if your ancestors have left you a *sefer Torah*, nonetheless you are commanded to write one for yourself."⁴

4. *Mishneh Torah*, *Hilkhot Tefillin*, *Mezuza*, *VeSefer Torah* 7:1.

Nitzavim: Defeating Death

What Moses is saying in this, his last charge to the people he had led for forty years, is: it is not sufficient to say, "Our ancestors received the Torah from Moses," or "Our ancestors received the Torah from God." You have to take it and make it new in every generation. You must make the Torah not just your parents' or grandparents' faith, but your own. If you write it, it will write you. The eternal word of the eternal God is your share in eternity.

We now sense the full force of the drama of these last days of Moses' life. Moses knew he was about to die, knew he would not cross the Jordan and enter the land he had spent his entire life leading the people towards. Moses, confronting his own mortality, asks us in every generation to confront ours.

Our faith – Moses is telling us – is not like that of the Egyptians, the Greeks, the Romans, or virtually every other civilisation known to history. We do not find God in a realm beyond life – in heaven or after death, in mystic disengagement from the world or in philosophical contemplation. We find God in life. We find God in love and joy (the keywords of Deuteronomy). To find God, he says in *Parashat Nitzavim*, you do not have to climb to heaven or cross the sea (Deut. 30:12–13). God is here. God is now. God is life.

And that life, though it will end one day, in truth does not end. For if you keep the covenant, then your ancestors will live in you, and you will live on in your children (or your disciples or the recipients of your kindness). Every seven years the covenant will become new again. Every generation will write its own *sefer Torah*. The gate to eternity is not death: it is life lived in a covenant endlessly renewed, in words engraved on our hearts and the hearts of our children.

And so Moses, the greatest leader we ever had, became immortal. Not by living forever. Not by building a tomb and temple to his glory. We do not even know where he is buried. The only physical structure he left us was portable because life itself is a journey. He did not even become immortal the way Aaron did, by seeing his children become his successors. He became immortal by making us his disciples. And in one of their first recorded utterances, the rabbis said likewise: "Raise up many disciples" (*Mishna Avot* 1:1).

To be a leader, you do not need a crown or robes of office. All you need to do is to write your chapter in the story, do deeds that heal some of the pain of this world, and act so that others become a little better for having known you. Live so that, through you, our ancient covenant with God is renewed in the only way that matters: in life. Moses' last testament to us at the very end of his days, when his mind might so easily have turned to death, was: choose life.

1 וכך גם מובא בספר אור ישראל⁴³ בשם ר' ישראל סלנטר זצ"ל, והסיק דבר זה מהגמרא במסכת חענית⁴⁴. שם מסופר שפעם אחת נעצרו השמים ולא היה מטר. ירד רבי אליעזר לפני התיבה להתפלל על הגשם, ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה. ירד אחריו להתפלל רבי עקיבא, והוא לא האריך כמותו, אלא אמר: "אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו" ונענתה תפילתו וירדו גשמים. כיון שראו חכמים שרבי עקיבא שהיה תלמידו של רבי אליעזר נענה בתפילתו, ורבי אליעזר שהיה רבו לא נענה, התחילו מרגלים שרבי עקיבא גדול מרבי אליעזר⁴⁵. יצתה בת קול ואמרה: מה שרבי עקיבא נענה ורבי אליעזר לא נענה, לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו וזה אינו מעביר על מידותיו.

11 על דברי הבת קול הקשה בספר בית אלהים⁴⁶, וכן הקשה ר' ישראל סלנטר ממאמר הגמרא שהזכרנו תחילה. הרי ראינו כמה גדול כוחה של מידה זו, שכל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, ודיה למידה זו להגדיל את מעלת רבי עקיבא על רבי אליעזר, ואיך אמרה הבת קול: לא מפני שזה גדול מזה? ובעל בית אלהים תירץ, כי לעולם רבי אליעזר ורבי עקיבא שוים היו, כל המצוות שעשה רבי אליעזר עשה רבי עקיבא כמותו. אלא שטבעיהם היו שונים זה מזה. רבי אליעזר היה בטבעו נוטה אל הטוב. ואילו רבי עקיבא שהיה בן גרים⁴⁷ היו מידותיו נמשכים אחר מידותיהם של אבותיו, ולא היו נוטים כל כך אל הטוב, והיה רבי עקיבא צריך לשבר מידותיו, להעביר עליהם ולהטותם אל הטוב. ומשום שהעביר על מידותיו, זכה שנענה בתפילתו, שיעביר ה' לישראל על מידותיו ויתן להם גשם. בדרך דומה לזו תירץ בעל חכמת מנוח⁴⁸, ואמר גם הוא שכל המצוות שעשה רבי אליעזר עשה רבי עקיבא, ולא היה אחד עולה על חבירו, אלא שרבי עקיבא היה נוהג לפנים משורת הדין, ועל כן נענה בתפילתו שינהג ה' עם ישראל לפנים משורת הדין ויתן להם גשם.

אל ר' יעבאל סלנטר זצ"ל ביאר דבר זה על דרך המוסר. במסכת שבת⁴⁹ אומרת הגמרא: "ת"ר לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי". והנה העולם חושבים כי מעלתו של הלל היתה גדולה ממעלתו של שמאי, משום שמידת הענוה משובחת ממידת הקפדנות. ואמר ר' ישראל זצ"ל שטעות היא ביד הסוברים כן. שכן חז"ל שקיימו כל התורה כולה הגיעו לתכלית השלמות במידות, ולא יבצר מבית שמאי לכבוש מידותיהם ולהטותם למידת הענוה, אלא שנתלקו בית שמאי ובית הלל גם בדרכי המידות של עבודת ה'. בית שמאי סוברים שיש לאדם לנהוג לכבוד התורה בדרך הקפדנות. ובית הלל סוברים, שלעולם ינהג אדם

לש"ס ר"ה יז ח"ב עמ' קעד. 43. אות כה עמ' לה-לט. 44. דף כה ע"ב. 45. כעין זה במסכת ב"מ פה ע"א. 46. הביאור החכמת מנוח לתענית כה מודפס בסוף הש"ס. 47. רמב"ם בהקדמה למשנה תורה, וגם עם הארץ היה, פסחים מט ע"ב. 48. לתענית כה ע"ב. 49. ל ע"ב.

(6)

הש"ס
הלל
ח' כה
58 עמ' 58

(5)

במידת הענוה. ואלה ואלה החזיקו בדעתם ונהגו על פי שיטותיהם, ושניהם עשו רצונו של מקום על פי התורה. ולעולם אין האחד גדול מחברו. ואחרי שפסקו: "לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי", מי שמתנהג במידת הקפדנות עונו גדול. על פי זה בא להסביר את דברי הבת קול. רבי אליעזר מתלמידי שמאי היה והחזיק בשיטת רבותיו, שאמרו על רבי אליעזר ששמותי הוה⁵⁰, היינו מתלמידי שמאי, וסבר שיש להתנהג במידת הקפדנות לכבוד התורה, וזה הביאו שלא להיות מעביר על מידותיו. אולם רבי עקיבא מתלמידי הלל היה, והוא סבר כשיטתם שיש להתנהג במידת הענוה, ועל כן היה מעביר על מידותיו. נמצא שבאמת לא היה רבי עקיבא גדול מרבי אליעזר, כי לא יפלא מרבי אליעזר להטות מידותיו ולהיות מעביר על מידותיו, אלא שהיה מתנהג כשיטת רבותיו כפי שנראתה להם על פי התורה. ומאמר הבת קול שרבי עקיבא נענה משום שהעביר על מידותיו, שכן הקב"ה מתנהג עם בריותיו מדה כנגד מדה, וכמו שאמרו במסכת שבת⁵¹: כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, ועוד אמרו⁵²: כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו. משום כך בשעת צרה לציבור שצריך להתפלל לה' שיעביר על פשעם וייענה להם בעת צרתם, מי מסוגל להיענות? זה שהוא מעביר על מידותיו, ותתקבל תפילתו מדה כנגד מדה. ומטעם זה נענה רבי עקיבא, ולא משום שהיה גדול מרבי אליעזר. וביחוד בתפילה על הגשמים, שאמרו במשנה מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים. שאל בעל תפארת ישראל⁵³ מה טעם אמרה המשנה גבורות גשמים ולא כח גשמים⁵⁴? וחילק בין כח לגבורה כך: כח משמע שאין עומד כנגדו דבר אחר למכשול. וגבורה משמע שהולך ומתגבר על המכשול שעומד כנגדו. והגשמים יורדים בגבורה ומתגברים על מדת הדין המקטרגת כנגדם שלא ירדו, ומטעם זה נקראת ירידת גשמים גבורות גשמים.

תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיתו (תהלים קב, א). עני ואביון כי יש לו דבר אל המלך, או מלבד שיש לו לדאוג איך לסדר טעמותיו ואיך ישפוך שיתו — עוד רבה עליה העבודה וצריך הכנה רבה וסייעתא דהרבה השתדלות שיוכל להכנס, כי אין לבא אל שער המלך כמו שהוא לבוש קרועים, ולא תואר ולא חדר לו. כן אנחנו בבוא ימי הרחמים והרצון וכאשר יקרבו הימים הקדושים שבהם יפקד כל איש לחייו ולמונות, כאמרנו ועל המדינות בו יאמר איו וכו' הנה לבנו מלא על גדולתו ורגשותנו יסתערו בקרבנו, כי הרבה יש לנו לבקש מלפני המלך, ולב מי לא יתרגש אבות על בנים ובנים על אבותם יחרדו מאימת הדין, כי מי יודע איך יקום דבר, אך עד שאנו מחשבים מה נאמר ומה נדבר מה נבקש מלפני המלך ית"ש, יש לנו לדאוג ולהתפלל תחלה על זאת שנוכח להכנס לפניו ושנוכל לשפוך שיתנו לפני שומע עתירה, כי הלא גברי ערסילאי אנחנו ולא רוחצנו בנקיון מכתמי העונות שנתלכלכנו בהם במשך השנה ואיך נקח להכנס קמי מלכא ית"ש. בגלל זאת תקנו לנו קדמוננו להשכים לסליחות ולהקדים תשובה ומעשים טובים לפני בא יום ה' שמהם נארוג בגדים לבושי יקר לכסות מערומנו, למען נוכל אחר כך ביום הקדוש לשפוך שיתנו לפני ית"ש.

וזה שאמר ישעיהו נ"ה דרשו ה' בהמצאו אלו עשרת ימי תשובה כדרשת תו"ל (ר"ה יח, א), אך לא תחכו עד אז, אלא קראוהו בהיותו קרוב, בהיותו קרוב לבא, דהיינו לפני בא יום ה' כבר תקראוהו, ומה תקראו ומה תבקשו לא על צרכיכם, אלא על זאת קראתו וחלו פניו כי יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו שימלא את לבות החוטאים ויסייעם על התשובה שיוכל איש הרשע לעזוב דרכו. ושוב אחר כך וישוב אל ה' וירחמנו וכו', כי כאשר ישוב אל ה' או ממלא ירחמנו להשפיע לו גם צרכיו הגשמיים על כן העיקר להתפלל תחלה שנוכח לשוב, וזה שאמר תפלה לעני, כמו אנו אשר כדלים וכרשים דפקנו דלת, תהיה זאת ראשית תפלתו כי יעטוף שירחמנו ה' ויסייעו להתעטף לכסות מערומי ולהלביש עצמו מחלצת של מעשים טובים כדי שיוכל אחר כך בהמצאו ית' להכנס לפניו וגם זאת שיוכל להתפלל, ולפני ה' ישפוך שיתו.

7
מ

8
כ' יוסף
נחמיה
31
114c

6